

NĚKOLIK SLOV K ZÁNIKU REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ

MICHAELA ZUKLÍNOVÁ

Poměrně dlouho trvalo, než byl po mnoha peripetiích a neúspěšných pokusech přijat zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, který nabyl účinnosti dnem 1. července 2006.

Nehodlám zde podrobně vykládat, hodnotit, ani kritizovat tento legislativní výtvar. Ostatně už to tak či onak učinili jiní.¹ Stačí říct, že jde o kompilaci, podle mého názoru velmi nezdařilou, o kompilaci zákona o rodině, dřívějších návrhů na úpravu registrovaného partnerství a také – kupodivu – textu, který lze stručně nazvat návrh nového občanského zákoníku.² A k tomu sluší podtrhnout, že k zákonu o registrovaném partnerství v podobě, jakou známe třeba z jiných států, má tento text – z mnoha důvodů velmi daleko. Nicméně, určité, totiž z hlediska tohoto zákona cílové, skupině našich spoluobčanů tak jako tak udělal radost a mnozí z nich již také jeho „dobrodiní“ využili.

Některá místa tohoto zákona stojí za bližší pohled, a to zejména ve srovnání s tím, co se nabízí v návrhu nového občanského zákoníku. A to i se zřetelem k mezinárodnímu právu soukromému.

Jedním z těchto míst je úprava zániku registrovaného partnerství. Nejprve se podívejme, jak se s touto otázkou vypořádal platný zákon o registrovaném partnerství.

Hned zkraje je vhodné říct, že úprava se snaží v maximálně možné míře přiblížit té úpravě, kterou známe ze zákona o rodině. V zákoně se praví, že partnerství zaniká jednak smrtí, jednak prohlášením partnera za mrtvého, jednak rozhodnutím soudu o zrušení partnerství.

Bez pochybností a námitek lze říct, že zemře-li jeden z partnerů, partnerství zaniká. Pokud pak jde o prohlášení jednoho z partnerů za mrtvého, lze mít obdobné pochybnosti jako v obdobném případě u manželů. Stručně řečeno, jde o to, že prohlášení za mrtvého je pouze určitým „druhem“ smrti, že by tedy nemělo být jmenováno výslovně vedle smrti. Že je nutné smrt a její následky i v tomto případě zvlášť upravit, podává se víceméně samozřejmě z toho, že náš zákonodárce už tradičně upravuje zvláštním způsobem (sluší připomenout, že přístupy jednotlivých právních úprav

¹ Srov. Holub, M., Registrované partnerství? Ani ryba, ani rak, Právní rozhledy, 2006, č. 9, str. 313–317; Hrušáková, M., Zákon o registrovaném partnerství, Bulletin advokacie, 2007, č. 2, str. 18–24.

² Srov. např. ve znění uveřejněném na internetových stránkách ministerstva spravedlnosti – [http://www.justice.cz/.ms.konsolidovaná verze 10-06 nebo verze 3. 6. 2007](http://www.justice.cz/.ms.konsolidovaná%20verze%2010-06%20nebo%20verze%203.6.2007).

k této otázce, totiž v souvislosti s manželstvím, se značně liší) onu zvláštní situaci, kdy se zjistí, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, ve skutečnosti žije. Podle zdejší právní úpravy zásadně platí, že se všechny práva a povinnosti, celé právní postavení, osobnost domnělého zemřelého obnovují tak, jakoby nikdy nebyly zanikly. Rovněž se tedy obnovuje stav partnerství. A to se všemi zpětnými účinky, účinky *ex tunc* ke dni, k němž domněle zemřelý byl za mrtvého prohlášen, resp. ke dni, kdy prohlášení za mrtvého nabylo právní moci. Zákon říká: „... má se za to, že jeho partnerství nepřetržitě trvalo“. To tedy platí, stejně jako v případě manželství a domněle zemřelého manžela, s jedinou výjimkou. Tou je případ, kdy druhý partner nebo manžel (domněle přeživší partner nebo manžel) mezitím (tj. v době od prohlášení za mrtvého do dne, kdy se zjistí, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, ve skutečnosti žije) vstoupil do nového partnerství nebo uzavřel manželství. V tomto případě se původní registrované partnerství (stejně jako manželství) neobnoví a ve vztahu právě a toliko k partnerství (stejně jako k manželství) platí, že prohlášená za mrtvého nadále není.

A teď k druhému případu zániku partnerství, tj. k zániku partnerství za života obou partnerů rozhodnutím soudu o zrušení partnerství. Zákon předpokládá, že soud bude rozhodovat v každém případě, tj. i tehdy, pokud se partneři na zrušení partnerství dohodli. Takto se nejprve v ust. § 16 cit. zákona stanoví, že soud rozhodne o zrušení partnerství, podá-li jeden z partnerů návrh na zrušení partnerství. Povinností navrhovatele je prokázat, že partnerský vztah již fakticky netrvá. I když z díkce dotyčného ustanovení by bylo možné dovozovat, že v případě (subjektivně daného) průkazu o netrvání partnerského vztahu vyplývá právní nárok navrhovatele na zrušení partnerství, mám za to, že o takový následek nejde, že i v tomto případě má soud sám zvážit, zda netrvání partnerského vztahu skutečně objektivně neexistuje a podle toho teprve o zrušení partnerství rozhodnout. Vede k tomu prostá skutečnost, že je vždy (má být vždy) jen na soudu, jak rozhodne. Připomeňme, že partneři – na rozdíl od manželů – nemají povinnost spolu žít (§ 18 zákona o rodině). Je třeba dovodit, že za základ, za samu podstatu partnerství se považuje společné soužití partnerů, tedy vpravdě existence partnerského vztahu. Faktické netrvání partnerského vztahu patří tedy spatřovat právě v tom, že partneři spolu (společně) nežijí.

Jinak je zřejmě potřebné přistupovat k situaci druhé, upravené v ust. § 17 cit. zákona, kde soudu k úvaze o tom, jak rozhodne, žádný prostor nezůstává. Jde o situaci, resp. řešení situace, které lze dobře připodobnit řešení, které známe z ust. § 24a zákona o rodině. Ovšem toliko pokud jde o základ tohoto řešení. Jedinou podmínkou využití tohoto ustanovení totiž je, že k návrhu na zrušení partnerství podanému jedním z partnerů se druhý partner připojí (jiné řešení, např. v podobě společného návrhu, naše procesní právo, jak známo, neumožňuje). V případě, že se tak stane, soud již nezkoumá, zda partnerský vztah dosud trvá či nikoli (event. ani to, jak dlouho fakticky netrvá, jak dlouhá doba uplynula od vzniku partnerství, zda se partneři dohodli např. o příštím výživném),³ a rozhodne o zrušení partnerství.

³ Vzhledem k právní úpravě majetkových vztahů partnerů a k právní úpravě jejich bydlení, nepřichází v úvahu ani předložení těch či oněch dohod, které jsou v případě rozvodu manželství podle ust. § 24a zákona o rodině nezbytné.

Zbývá dodat, že registrované partnerství zaniká právní mocí rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nikoli tedy následným zápisem do příslušné matriky. Zápis do matriky má pouze evidenční význam.

Sluší dodat několik procesních poznámek. Stručně lze říct, že téměř ve všech směrech je řízení o zrušení registrovaného partnerství procesním předpisem (tj. občanským soudním řádem, dále jen obč. soud. řád) pojato stejně jako rozvod manželství.

Tak je především samozřejmé, že zrušení partnerství se považuje za věc osobního stavu a je takto výslovně uvedeno v ust. § 80 písm. a) obč. soud. řádu. To, co se ustanovuje o zrušení partnerství, ustanovuje se stejně o neplatnosti a neexistenci partnerství.

Naproti tomu řízení o zrušení partnerství není zmiňováno v rámci úpravy výlučné příslušnosti v ust. § 88 obč. soud. řádu. Lze tedy dovodit, že pokud jde o místní příslušnost, uplatní se obecná procesní pravidla (příslušný je obecný soud odpůrce).

Otázka zpětvzetí návrhu na zrušení partnerství (§ 96 odst. 4 obč. soud. řádu) a otázka smrti partnera před skončením řízení o zrušení partnerství – jako překážka řízení (§ 107 odst. 5 obč. soud. řádu) se posoudí stejně jako obdobné situace v souvislosti s rozvodem manželství.

Rovněž pokud jde o důkaz výslechem účastníků (§ 131 odst. 1 obč. soud. řádu), platí i zde, že se ustanovení o podmínkách nemožnosti prokázat dokazovanou skutečnost jinak a o souhlasu účastníků nepoužijí.

Bez pochybností lze akceptovat rovněž úpravu, že v řízení o zrušení partnerství nemají účastníci právo na náhradu nákladů řízení (§ 144 obč. soud. řádu).

Totéž pak lze říct o úpravě opožděného odvolání (§ 204 odst. 3 obč. soud. řádu), o důsledcích zpětvzetí odvolání (§ 222 odst. 1 obč. soud. řádu), o zpětvzetí návrhu na zahájení řízení v řízení o odvolání (§ 222a odst. 3 obč. soud. řádu) i o úpravě, jíž se stanoví nepřipustnost žaloby na obnovu a žaloby pro zmatečnost ve věcech zrušení partnerství (§ 230 odst. 1 písm. a) obč. soud. řádu).

Podívejme se nyní, jak k zániku partnerství přistupuje návrh nového občanského zákoníku.

Zde se především v základním ustanovení podává výčet způsobů zániku partnerství. Partnerství podle toho zaniká smrtí jednoho z partnerů, dohodou nebo – konečně – rozhodnutím soudu o zrušení partnerství. Je tady zřejmé, že se za zvláštní způsob zániku partnerství nepovažuje prohlášení partnera za mrtvého, na druhé straně se zmiňuje zánik partnerství dohodou.

Ve stejném pořadí se pak blíže ustanovuje k jednotlivým způsobům zániku partnerství. Tak na prvním místě zaniká partnerství smrtí. Čili – stejně jako u manželství – se předpokládá, že jde o dlouhodobý, ba celoživotní vztah, který zásadně končí smrtí jednoho popřípadě obou partnerů.

Jak již bylo výše zmíněno, autoři nepovažují prohlášení za mrtvého za nějaký zvláštní, víceméně samostatný případ zániku partnerství, a tudíž je ani zvlášť nezmiňují. Naopak v důvodové zprávě se uvádí, že není důvodu použít v tomto případě nějaká odchylná pravidla než u zániku manželství, včetně úpravy otázek souvisejících s prohlášením za mrtvého.

Co se týče zániku partnerství dohodou, je již toto tvrzení samo poněkud nepřesné, jak z dalšího vyplyne. Jde o to, že na rozdíl od manželství se připouští zjednodušený

zánik vztahu, tj. bez ingerence, a tudíž i zatěžování soudu. Pokud se partneři rozhodli partnerství zrušit, mohou tak učinit dohodou. Dohoda vyžaduje písemnou formu. To ale nestačí. Tato dohoda musí být předložena k zápisu matričnímu úřadu. Místní příslušnost je přímo v tomto návrhu zákona stanovena tak, že má jít o ten matriční úřad, který dříve zapsal projev vůle o vstupu do partnerství. K zániku partnerství pak samozřejmě nedochází uzavřením dohody, ani předložením dohody matričnímu úřadu, ale až zápisem zrušení partnerství do (příslušné) matriky.

Z uvedeného je zřejmé, že tento způsob zániku partnerství v návrhu zastupuje zrušení manželství soudem bez zjišťování příčin rozvratu (s domněnkou rozvratu).

Teprve v případě, že partneři nemohou dohodu nalézt, ať je už důvodem této skutečnosti cokoli, musejí se, chtějí-li své registrované partnerství zrušit, obrátit na soud. V tomto případě je čeká zcela obvyklý proces, kdy navrhovatel musí prokazovat tzv. kvalifikovaný rozvrat partnerského vztahu, tj. musí prokazovat, že soužití partnerů je rozvráceno a že nápravu nelze očekávat.

Pokud jde o místní příslušnost soudu, lze ovšem i v tomto případě (tedy stejně jako podle platné právní úpravy) mít za to, že místně příslušný bude obecný soud odpůrce.

Závěrem si lze položit otázku, proč také v případě manželství nemá být navržen jednodušší způsob jeho zrušení, totiž zrušení manželství dohodou a následným zápisem této dohody, resp. důsledků této dohody do matriky (tj. zrušení manželství bez ingerence soudu). Tato otázka již vystupuje z rámce předmětu zdejších úvah. Přesto je ale namístě říct, že právě v této otázce není vhodné připodobňovat manželství institutu partnerství. Že totiž význam manželství řádné řízení před soudem prostě vyžaduje.⁴

⁴ Nelze ale zastírat, že výjimečně existují právní úpravy, které právě tento zjednodušený způsob zrušení manželství znají.